

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่อยู่ในโครงการควบคุมและป้องกันการขาดวิตามินเอในพื้นที่อำเภอสะเมิงซึ่งเป็นหนึ่งในสามอำเภอที่มีโครงการดังกล่าวในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ยังมีปัญหของโรคขาดสารอาหารและการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจในเด็ก 0-5 ปีที่สูงอยู่ ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย การได้ปฏิบัติงานร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่และปรึกษาผู้เชี่ยวชาญพบว่าเด็กอายุ 0-5 ปีที่มีการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจและมีภาวะการขาดสารอาหาร ระดับ 2 และ 3 เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการขาดวิตามินเอทั้งที่มีและไม่มีอาการทางคลินิกที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาแบบย้อนหลัง (Retrospective research) และวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic induction) เพื่อศึกษาว่าเด็กที่อยู่ในภาวะดังกล่าวนั้นถูกพ่อแม่ผู้ปกครองดูแล และมีพฤติกรรมอย่างไรมาก่อนตั้งแต่กำเนิดถึงปัจจุบัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเองโดยมีลำดับขั้นและวางแผนการดำเนินงานดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้า ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อความพร้อมด้านความรู้และทักษะ จาก

1.1 เอกสาร ได้แก่ รายงานวิจัย เอกสารวิชาการ ตำรา หนังสือ และเอกสารการประชุมสัมมนา

1.2 บุคคล ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง นักวิจัยที่มีประสบการณ์ด้านโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับวิตามินเอ นักวิจัยด้านสังคมศาสตร์ รวมทั้งนักชีวเคมี

1.3 การเข้าร่วมประชุมเพื่อปฏิบัติงานควบคุมและป้องกันโรคขาดวิตามินเอ กับกองโภชนาการร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

2. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของอำเภอสะเมิงด้านภูมิศาสตร์ ข้อมูลประชากร สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและศาสนา จากเอกสารที่ส่วนราชการในอำเภอสะเมิงได้ตีพิมพ์ และจัดทำไว้เป็นรูปเล่ม การสอบถามจากผู้นำชุมชน สาธารณสุขอำเภอสะเมิง ประชาชนในพื้นที่และการสำรวจร่วมด้วยตนเองเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมในการวิจัย ซึ่งให้ประเด็นปัญหาและข้อสรุปที่ชัดเจนขึ้น

3. การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกเด็กวัย 0-5 ปี ในเขตอำเภอสะเมิงซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการขาดวิตามินเอ โดยมีการกำหนดข้อบ่งชี้เกี่ยวกับเด็กดังกล่าว คือ

3.1 เด็กอายุ 0-5 ปี ที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์โรงพยาบาลสะเมิงว่า เป็นโรคปอดบวม โรคหัด และโรคอุจจาระร่วงอย่างรุนแรงอย่างน้อย 1 โรค จนต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสะเมิงภายในเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน 2542 แม้ว่าในขณะที่เก็บข้อมูลเด็กจะหายจากโรคหรือแพทย์อนุญาตให้กลับบ้านแล้วก็ตาม

3.2 เด็กอายุ 0-5 ปี ที่อยู่ในภาวะขาดสารอาหาร ระดับ 2 และ 3 อย่างเรื้อรัง โดยเปรียบเทียบน้ำหนักต่ออายุ

3.3 พ่อแม่ผู้ปกครองเด็ก 0-5 ปีในข้อ 1 และ 2 ซึ่งมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ สามารถสื่อสารเข้าใจได้และให้ความร่วมมือในการวิจัยเป็นอย่างดี

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาแบบย้อนหลัง และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และชัดเจนสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครอบคลุม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้คือ

4.1 ตัวผู้วิจัยเอง ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด (สุภางค์ จันทวานิช, 2531) ผู้วิจัยจัดความไม่เที่ยงตรงของข้อมูลข่าวสาร และความไม่เที่ยงตรงจากการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความจริงมากที่สุดโดยผู้วิจัยได้เตรียมความพร้อมด้านความรู้ ทักษะ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิทยานิพนธ์ ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยเองได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยในภาคสนาม เพื่อควบคุมสถานการณ์วิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงที่สุด

4.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายตามหลักการที่ได้กำหนดขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมตามความต้องการ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีจุดสนใจเฉพาะ (focus interview) จึงได้จัดหมวดหมู่ของข้อคำถามออกอย่างชัดเจนเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ ในขณะเดียวกันคำถามยังสามารถดัดแปลงและยืดหยุ่นได้ ถ้าหากข้อมูลมีความเกี่ยวข้องกันอยู่ โดยไม่มีข้อจำกัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งต่อไป

4.3 วัตถุประสงค์ต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวัดปริมาณอาหารเฉพาะที่มีวิตามินเอที่กลุ่มเป้าหมายรับประทานเข้าไป โดยวัดเป็นมาตรฐานของถ้วยตวงและช้อนโต๊ะเพื่อความสะดวกในการคำนวณหาปริมาณวิตามินเอที่ได้รับเข้าไปดังกล่าวโดยเทียบเกณฑ์จากค่าของ WHO ในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้ขออนุญาตอุปกรณ์คลอดและการได้รับวัคซีนของเด็กจากสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพ สภาพความเป็นอยู่ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งบุคคลและสถานที่ ตลอดจนเครื่องมือวัดส่วนสูง เครื่องชั่งน้ำหนักและแบบประเมินภาวะโภชนาการในเด็ก เพื่อประเมินภาวะโภชนาการของเด็กอย่างละเอียด

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนามและหากกลุ่มเป้าหมายได้ตามเกณฑ์ที่ต้องการแล้วผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองดังนี้

5.1 ผู้วิจัยแนะนำตนเองในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลมาติดตามเยี่ยมบ้านเพื่อประเมินภาวะสุขภาพโดยทั่วไปพร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยเพื่อขออนุญาตกับกลุ่มเป้าหมายก่อน และทำการศึกษาลงจากที่ได้รับอนุญาตแล้ว ซึ่งผู้วิจัยต้องเคารพในสิทธิในการให้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายยกเว้นการเปิดเผยว่าตนเป็นนักศึกษาปริญญาโท เพื่อมิให้กลุ่มเป้าหมายวิตกกังวลและอาจให้ข้อมูลที่บิดเบือนไปจากความจริงหรือเกิดความไม่ไว้วางใจได้

5.2 สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) ตามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยสัมภาษณ์จากพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็ก 0-5 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว

5.3 ประเมินภาวะโภชนาการเด็กโดยการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง

5.4 ผู้วิจัยทำการตรวจตาเด็กกลุ่มเป้าหมายเพื่อหาอาการแสดงทางคลินิกของการขาดวิตามินเอ

5.5 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวหรือสงสัย เช่น การสังเกตบ้าน ที่อยู่อาศัย ความสะอาดของห้องครัว หรือส้วม เป็นต้น

6. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) นั่นคือผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับการซักถามพร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531)

7. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) นั่นคือผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์จากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่สังเกตเห็นได้ทุกครั้งที่ดำเนินการเก็บข้อมูลขณะเดียวกันก็เริ่มสร้างข้อสรุปเป็นระยะ ๆ จนกว่าจะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้